

Prof. dr hab. Barbara Fatyga
Katedra Metod Badania Kultury
ISNS, Uniwersytet Warszawski

WYNIKI BADANIA TESTEM DWUDZIESTU STWIERDZEŃ UCZESTNIKÓW NOCY KULTURY W 2023 ROKU

W trakcie Nocy Kultury, 5 czerwca 2023 roku zrealizowaliśmy¹ - jak być może niektórzy z Państwa pamiętają - badanie socjologiczne połączone z wydarzeniem artystycznym: *flash mobem* pod wdzięcznym tytułem „Pomidorowa czy ogórkowa”. W badaniu wzięły udział 123 osoby; w tym dzieci oraz pojedyncze osoby narodowości ukraińskiej i białoruskiej. Wypełniły one Test Dwudziestu Stwierdzeń (*Twenty Statement Test*, dalej w skrócie TST) odpowiadając 20 razy lub mniej na pytanie „Kim jestem?”² Poniżej prezentujemy wyniki tego badania na wykresach wraz z krótkim komentarzem. Najpierw jednak kilka wyjaśnień, m.in. dotyczące użytej w opisie terminologii :

- 1) od zbadanych osób uzyskaliśmy N=1483 pojedynczych samoopisów tożsamości (por. wykres 1); liczba ta różni się od podanej we wcześniej przygotowanym tekście (N=1429)³ bowiem teraz rozpakowałam i dokładnie policzyłam wyrażenia umieszczone przez badane osoby w jednym wierszu, np.: *jestem sarną, jestem jak ziarno, jestem żarem, ogniem, pożarem*⁴, itd. czyli zapisane ciągiem w jednej linii;

¹ Zespół badaczy i realizatorów składał się z: prof. Barbary Fatyg (ISNS UW), prof. Agnieszki Kolasy-Nowak (IS UMCS), dr Aleksandry Kołtun (IS UMCS), Joanny Wawiórki-Kamienieckiej (Warsztaty Kultury, Lublin), animatorek: Anny Bety i Anny Szczygieł oraz studentów IS UMCS - bezpośrednich realizatorów badania i wspomagających realizację flash mobu.

² Więcej informacji o projekcie, celach i metodzie badawczej w publikacji, która ukaże się pod koniec 2023 roku w kwartalniku „Avant. Pismo awangardy filozoficzno-naukowej”.

³ Por. przypis 2.

⁴ *Nota bene* tekst wygląda jak cytat z wiersza lub piosenki, niestety nie udało mi się ustalić źródła.

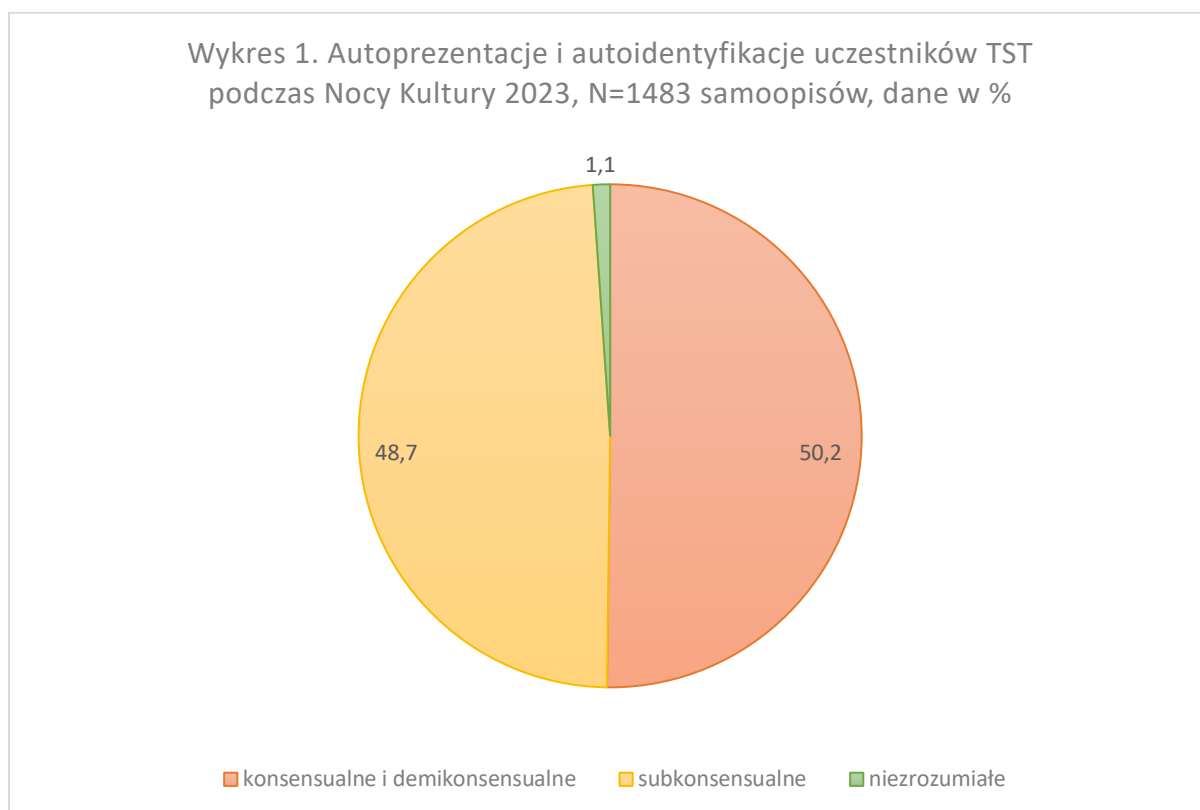
- 2) AUTOPREZENTACJE to wyrażenia pokazujące jaka jest konkretna osoba; jakie ma cechy; co ją interesuje (np.: *jestem mądra; jestem grzeczniuszkiem; jestem najprzystojniejszym mężczyzną na roku*); AUTOIDENTYFIKACJE pokazują natomiast z jakimi rolami i grupami społecznymi czy społecznościami w mediach cyfrowych dana osoba się utożsamia (np.: *jestem gamerem, jestem lekarzem, jestem simpem Shreka*)⁵;
- 3) określenia KONSENSUALNE dotyczą obiektywnych i/lub oficjalnych nazw różnorodnych ról społecznych, np.: *jestem ojcem; jestem pracownikiem*, itd.; DEMIKONSENSUALNE zaś to takie, w których w określeniu roli pojawia się element osobisty i/lub intymny, np.: *jestem ukochaną córką mamy*;
- 4) określenia SUBKONSENSUALNE to określenia pochodzące z prywatnych światów badanych osób; można je różnie dzielić; tutaj wyróżniłam m.in.: samoopisy swoich cech społecznych (np.: *jestem pomocny*) i psychicznych (np.: *jestem pewna siebie*), a także pasje i zainteresowania (np.: *jestem fanem mostów; jestem niebiarą*)⁶, przy pomocy których opisali się zbadani uczestnicy Nocy Kultury;
- 5) policzyłam również tzw. TEMPERATURY EMOCJONALNE czyli nacechowanie konkretnych wyrażen emocjami POZYTYWNYMI (np.: *umiem cieszyć się życiem*), NEGATYWNYMI (np.: *jestem wrakiem człowieka*), NEUTRALNYMI (np.: *jestem sublokatozem*) lub AMBIWALENTNYMI (np.: *jestem erotomanem* – tu trudno przesądzić bez szerszego kontekstu czy ktoś uważa to za swoją wadę czy zaletę);

⁵ W przykładach zachowałam oryginalną pisownię; tu chodzi o graczy oraz o fanów filmowego ogra o imieniu Shrek.

⁶ Dla niewtajemniczonych: osobą dzielącą się zdjęciami nieba w mediach społecznościowych.

- 6) analiza zamieszczona poniżej bazuje na danych zbiorowych (w tym sensie anonimowych konkretnych samoopisach) i dotyczy NIE OSÓB LECZ STWORZONYCH PRZEZ NIE TREŚCI, dając obraz zbiorowej tożsamości zbadanej grupy uczestników Nocy Kultury 2023;
- 7) w wypadku zamieszczonych na wykresach danych, zebranych przy pomocy TST, mamy do czynienia z faktem, który przyprawia o ból głowy nie tylko badaczy jakościowych, ale też prowadzących badania ilościowe. Zwłaszcza jeśli postanowili oni zadać w swoich kwestionariuszach (popularnie zwanych ankietami) pytania otwarte dotyczące - jak tu - tożsamości czy pasji, *hobbies*, zainteresowań. Odnośnie tego drugiego zagadnienia pytania w ankietach mają np. taką formę: „Wymień prosimy czym się interesujesz?” albo „Proszę wskazać czym się Pan/i lubi zajmować w czasie wolnym?”. Od wielu lat odpowiedzi na takie pytania pokazują ogromne zróżnicowanie. Tu różnorodność dotyczy także innych charakterystyk. Można, co niektórzy badacze czynią - jak to się mówi - *upchnąć ją kolanem*, zamykając ją w kilku grubych, równie pojemnych, co fałszujących rzeczywistość, kategoriach. Tak samo można byłoby postąpić kodując samoopisy z TST, ale tracimy wówczas wgląd w to jak naprawdę ludzie o sobie myślą; jak widzą siebie jednostki, grupy czy zbiorowości społeczne.

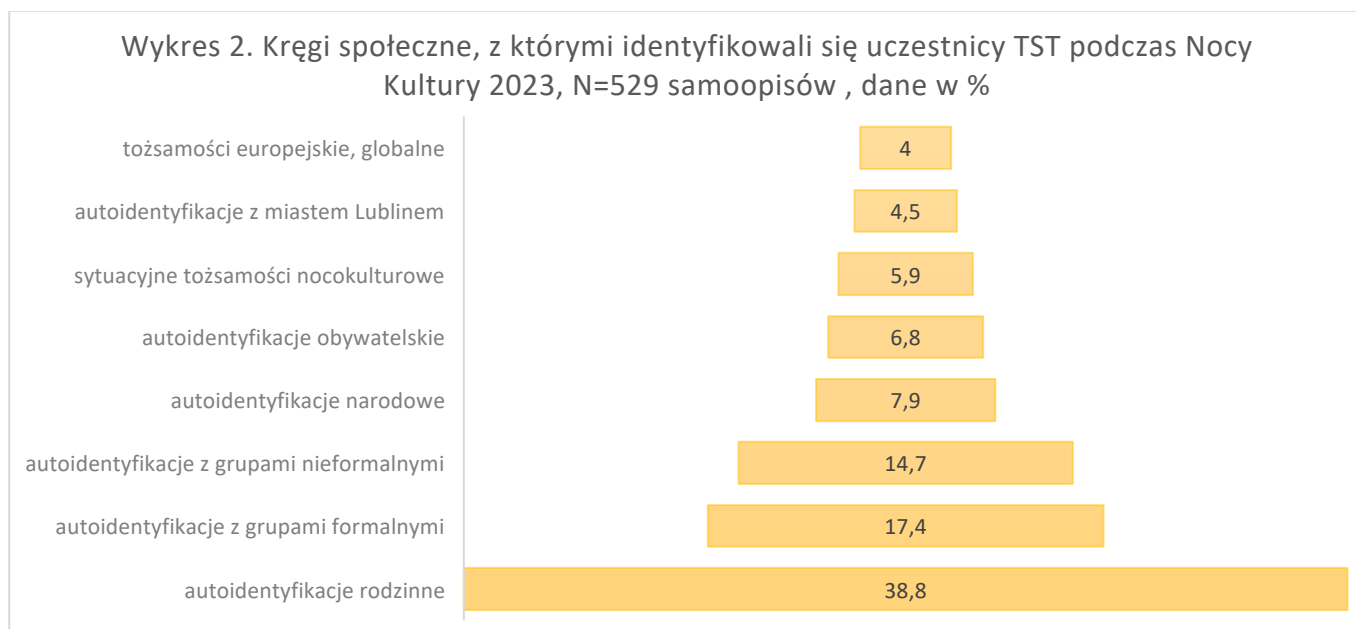
WYNIKI: PORTRET ZBIOROWY PRZEDSTAWICIELI PUBLICZNOŚCI NOCY KULTURY

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

Jak widać na wykresie 1, zbadani uczestnicy Nocy Kultury - mimo odświeżonej aury tego wydarzenia - zachowali w swoich samoopisach równowagę pomiędzy oficjalnymi i obiektywnymi samoopisami pełnionych przez siebie ról społecznych a zaprezentowaniem siebie w kategoriach czysto prywatnych, albo – jak zobaczymy niżej – wręcz intymnych. Może to świadczyć o tym, iż tożsamości uczestników Nocy Kultury są bardziej harmonijne niż to się zdarza w przypadku innych zbiorowości społecznych, badanych przeze mnie tą metodą. Kategoria „niezrozumiałe” dotyczy tych wyrażen (na szczęście niewielu), których ani ja sama, ani kilka innych osób, które poprosiłam o pomoc, nie zdołało rozszyfrować, były bowiem zbyt niewyraźnie zapisane.

Na wykresie 2 przedstawiłam typowo socjologiczną analizę samoopisów zbadanych osób, obrazującą ich identyfikację z kolejnymi kręgami społecznymi (czy też, jak powiadają często socjologowie – światami społecznymi).

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

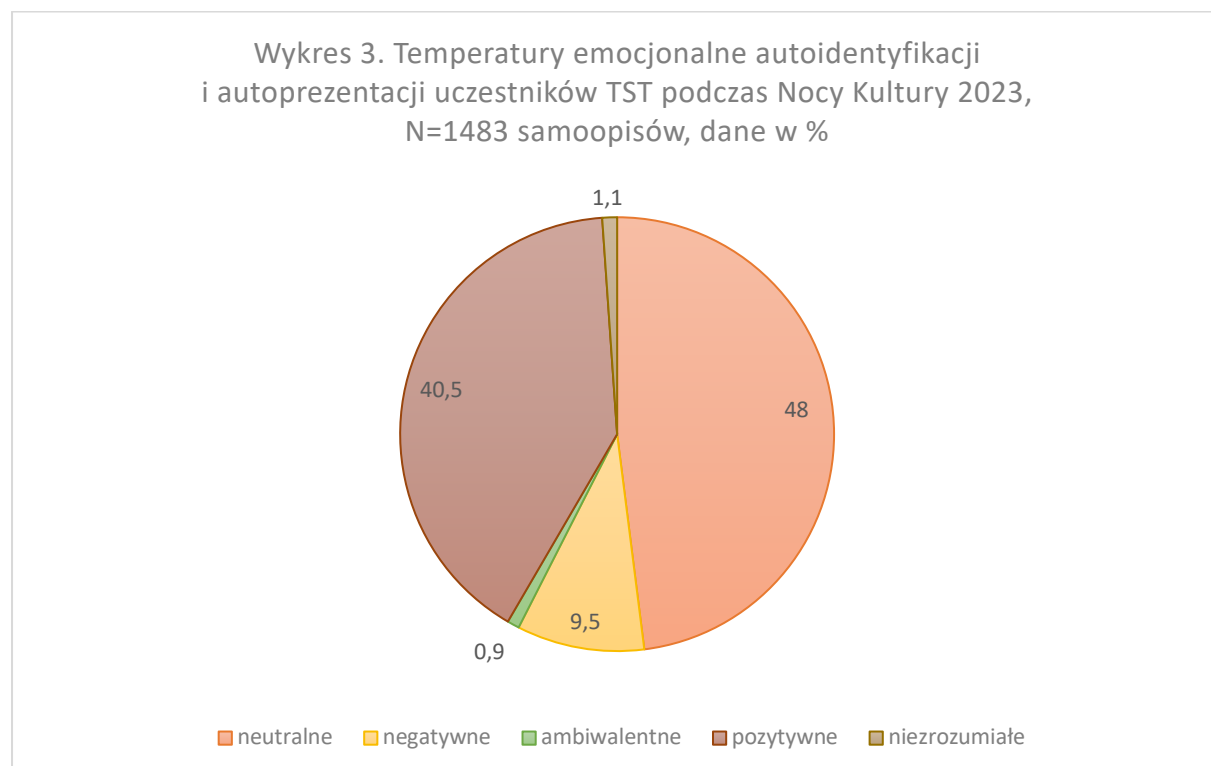
Warto, wg mnie, zwrócić uwagę dość niepokojący symptom, pierwszy raz zdiagnozowany przez Stefana Nowaka w latach 70. XX wieku⁷, a polegający na silnych związkach społecznych w tzw. GRUPACH PIERWOTNYCH, NIEFORMALNYCH, ZWYKLE MAŁYCH, (takich jak *rodzina, grupy sąsiedzkie, przyjaciele* itp.). Tu jest to łącznie 59,4% samoopisów (wraz z sytuacyjną wspólnotą *nocokulturową!*)⁸. A z drugiej strony na relatywną słabość – podobnie jak wtedy – identyfikacji z GRUPAMI DUŻYMI (tu reprezentowanymi przez *miasto, społeczeństwo obywatelskie* oraz *naród* i jeszcze szersze zbiorowości społeczne: *europejskie* czy *globalne* (łącznie – 23,2%). Obecny wynik różni się od opisanego przez Nowaka, ponieważ

⁷ Stefan Nowak, System wartości społeczeństwa polskiego, (w:) „*Studia Socjologiczne*”, nr 4, 1979.

⁸ Publiczność Nocy Kultury nazwałam tutaj sytuacyjną, bo wywołał ją ten miejski festiwal; warto zwrócić uwagę na fakt, iż „sytuacyjna” niekoniecznie oznacza tutaj „chwilową” bowiem uczestnicy deklarowali się także jako *wierni, wieloletni fani imprezy* – por. też niżej.

wówczas badacz stwierdził np. brak identyfikacji z *państwem* i jego *instytucjami*, ale silną identyfikację z *narodem*. Tym razem osobną, interesującą pozycję stanowią identyfikacje z GRUPAMI FORMALNYMI, z których zdecydowana większość to IDENTYFIKACJE Z ROLAMI ZAWODOWYMI, zarówno wskazywanymi ogólnie, np.: *pracownik*, jak i szczegółowo – np.: *mechanik, lekarz, prawniczka*. Przypomnę także, iż prezentowane w niniejszym opracowaniu wyniki, ze względu na niewielką próbkę osobową mogą mieć, co najwyżej, status wywiedzionej z obserwacji hipotezy, do sprawdzania w badaniach na reprezentacyjnej próbie mieszkańców Lublina albo przynajmniej reprezentatywnej próbie publiczności *nocokulturowej*.

Na wykresie 3 przedstawiłam zbiorczo nacechowania (temperatury) emocjonalne samoopisów zbadanych osób.

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

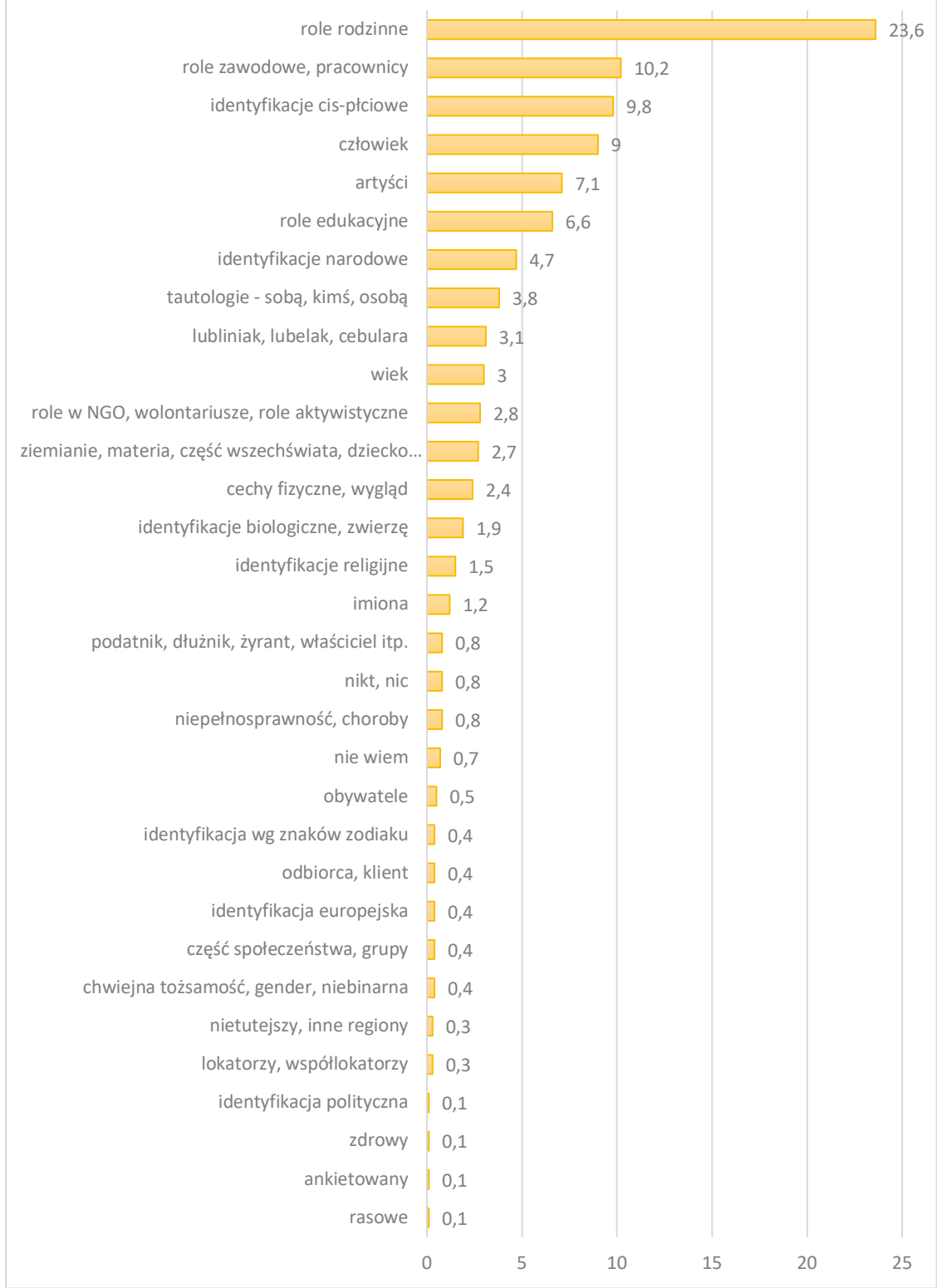
Znaczącą przewagę mają tutaj nacechowania oficjalno-obiektywne czyli, w tym wypadku, NEUTRALNE EMOCJONALNIE oraz nacechowania POZYTYWNE (łącznie stanowią one 88,5% całego zbioru). O dobrym ugruntowaniu wizji własnej osoby i stabilnej tożsamości zbadanych uczestników Nocy Kultury świadczy również niski odsetek wyrażen AMBIWALENTNYCH EMOCJONALNIE (np.: *jestem ambiwertyczką, jestem zwyczajną osobą*). Przypominam, że trudno je zakwalifikować z punktu widzenia badacza, bo dla badanych mogły wszak być nacechowane jednoznacznie. (Z tego, że się jest np. *zwyczajnym* można wszak być zadowolonym lub nie.) Dość niepokojący wydaje się natomiast wynik dotyczący NACECHOWANIA NEGATYWNEGO (np.: *jestem depresyjnym stworem; wypalona; nieudacznik* itp.). Widać, że mimo odświeżonej i generalnie radosnej sytuacji badania, niemal co 10 samoopis wskazywał złe samopoczucie fizyczne (np.: *jestem zmęczona*) lub (zdecydowanie częściej) zły stan psychiczny zbadanych osób.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej wykresowi 4. Pokazuje on jakie kategorie udało się stworzyć na podstawie samoopisów KONSENSUALNYCH i DEMIKONSENSUALNYCH czyli oficjalnych i/lub formalnych ról i przynależności społecznych, z ewentualnym komponentem osobistym. Wśród wyodrębnionych uwagę zwracają:

- identyfikacje tzw. cis-płciowe, czyli wskazanie na tradycyjną identyfikację płciową (*kobieta* lub *mężczyzna; dziewczynka* lub *chłopiec*);
- relatywnie wysoki odsetek wskazań na siebie jako na *artystów*;
- stosunkowo niskie odsetki identyfikacji z *narodem* i *miastem*;
- jak wspomniałam wyżej, bardzo niskie z *wyznaniem, społeczeństwem obywatelskim, orientacją polityczną* czy też *identyfikacji europejskich*.

Wyborowi samoopisów wskazanych tutaj jako bardzo rzadkie mogła oczywiście nie sprzyjać atmosfera miejskiego święta – swoiste zanurzenie w tu i teraz, ale zarazem trzeba zwrócić uwagę, że w wypadku opisywania swoich negatywnych cech i złych stanów psychicznych atmosfera nie przeszkodziła).

Wykres 4 . Autoidentyfikacje i autoprezentacje konsensualne i demikonsensualne uczestników TST w czasie Nocy Kultury 2023, N=745 samoopisów, dane w %.

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

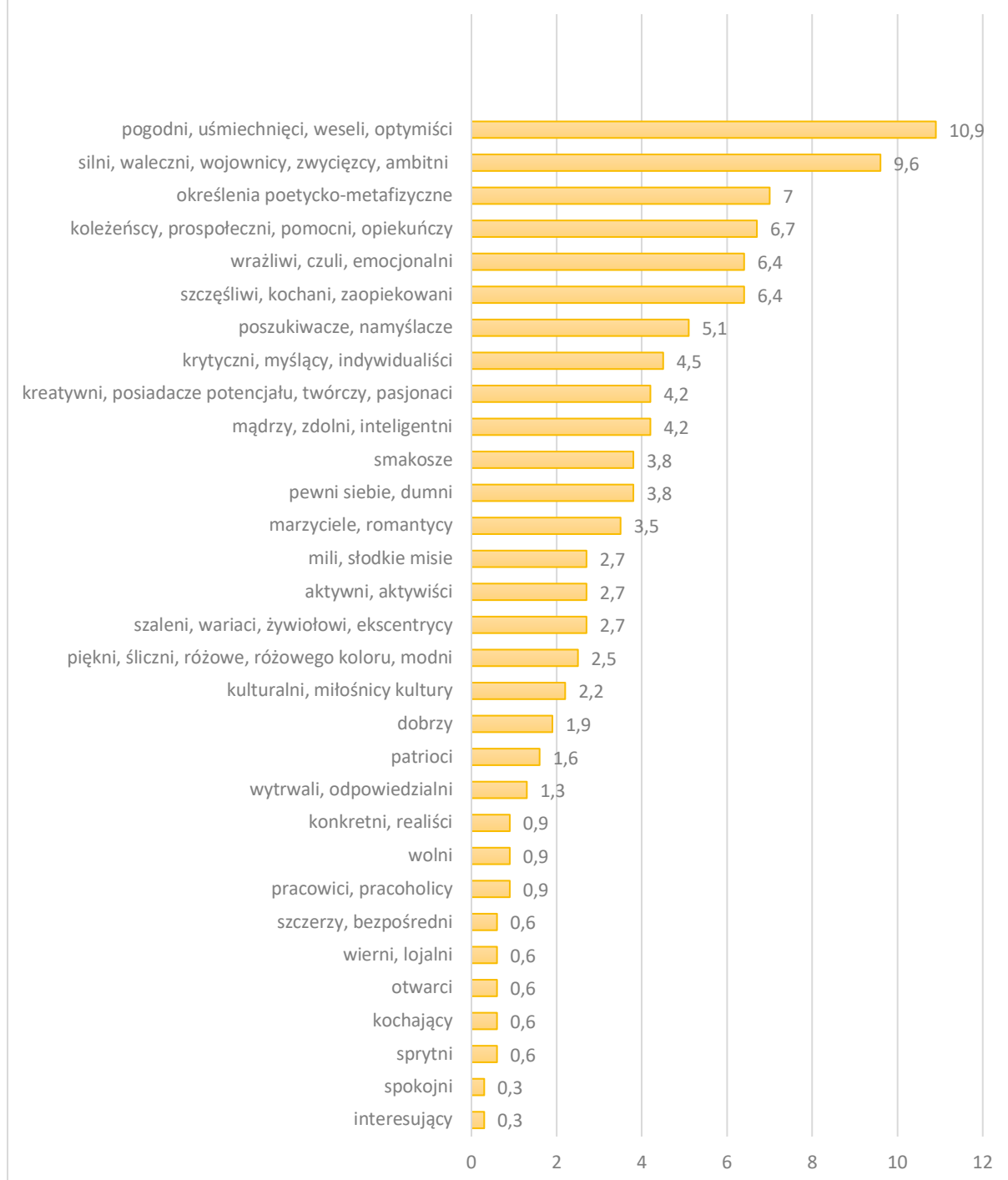
Generalnie można stwierdzić, że autoprezentacje i autoidentyfikacje zbadanych osób ułożyły się tutaj niemal zgodnie z klasycznymi ustaleniami, bowiem na trzech pierwszych miejscach znalazły się:

- 1) rodzina i bliskie intymne związki (np.: *jestem dziewczyną mojego chłopaka*);
- 2) praca i role zawodowe oraz oficjalne role społeczne (np.: *klient, podatnik*);
- 3) kręgi bliskich spoza rodziny (np.: *przyjaciele, kumple, koledzy* itp.). Por. też wykres 2.

Pewne novum, spotykane także w innych badaniach z ostatnich lat, polega na pojawieniu się takich (tu niezbyt licznie reprezentowanych) kategorii, jak: opisywanie siebie przez CECHY WYGLĄDU - pozytywne (np.: *jestem śliczna*) i negatywne (np.: *jestem gruba*), NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ i CHOROBY (np.: *jestem inwalidą; jestem po operacji*) oraz SEKSUALNE ORIENTACJE NIEHETERONORMATYWNE (np.: *jestem niebinarna, jestem gejem*). Novum, które pojawiło się na razie tylko w tym badaniu to kategorie związane z funkcjonowaniem w nowoczesnym społeczeństwie, np.: *podatnik, klient, żyrant, właściciel, lokator* itp.

Z kolei, wykres 5 przedstawia szczegółowe indywidualne, pozytywne kategorie SUBKONSENSUALNE.

Wykres 5. Autoprezentacje: cechy pozytywne uczestników TST podczas Nocy Kultury 2023, N=313 , dane w %

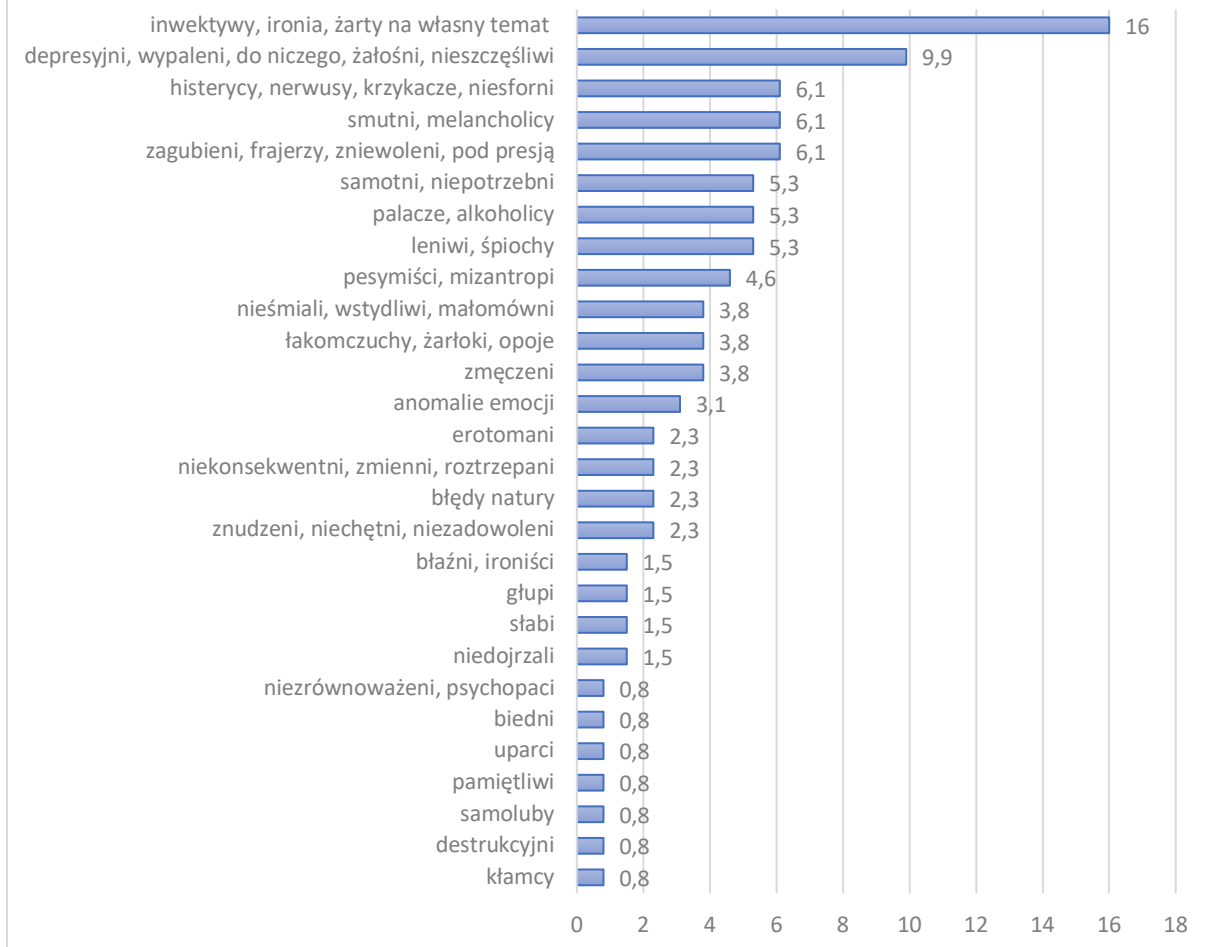
Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

W komentarzu można tylko stwierdzić, że różnorodność cech pozytywnych jest tu ogromna. Ciekawe m.in. jest, że tak niewielka okazała się kategoria *wolni* (0,9%). Warto, moim zdaniem, wyodrębnić zatem jeszcze grupę

indywidualnych wskazań na POCZUCIE MOCY SPRAWCZEJ JEDNOSTEK: łącznie to 17,7%. Czy zatem następująca hipoteza idzie za daleko, czy też należałoby ją sprawdzić: oto wolność dają lub zabierają jakieś niezależne od jednostek siły – zaś jednostki ufają przede wszystkim sobie i swoim cechom osobistym. Gdyby zebrać razem CECHY DOTYCZĄCE KWALIFIKACJI INTELEKTUALNYCH zbadanych osób to grupa takich samoopisów wyniosłaby 18% całości pozytywnych cech. Zwykle w tego rodzaju badaniach zwracałam również uwagę na cechy (a właściwie – cnoty), wspomagające funkcjonowanie społeczeństwa, zgodnie z demokratycznymi standardami i jego zmierzanie ku dobrostanowi obywateli – łącznie takich cech w samoopisach można znaleźć 37,4%. Jest to więc wart troski potencjał przede wszystkim dla władz miasta i regionu, ale również dla instytucji i organizacji kulturalnych.

Zobaczmy teraz jak wyglądał zbiór cech negatywnych wskazanych przez zbadane osoby – por. wykres 6.

Wykres 6. Autoprezentacje: cechy negatywne uczestników TST podczas Nocy Kultury 2023, N=131, dane w %

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

Najpierw wyjaśnię, że tutaj kategoria *erotomani* – sądząc z kontekstu – miała zdecydowanie negatywny wydźwięk, dlatego została umieszczona w tym zbiorze. Jak wyglądają szczegółowe samoopisy to widać na wykresie, można je jednak również pogrupować – np. tak, by zobaczyć w jakim odsetku będą wskazywały na bierne poddawanie się złym stanom (czyli na swoisty życiowy dryf); a w jakim będą to cechy negatywne dostrzeżone u siebie przez, skądinąd, aktywne i pewne siebie jednostki. Po przeliczeniu okazało się, że odsetek CECH WSKAZUJĄCYCH NA DRYFOWANIE, BRAK POCZUCIA SPRAWCZOŚCI I PANOWANIA NAD WŁASNYM ŻYCIEM wynosi 47,3%, zaś

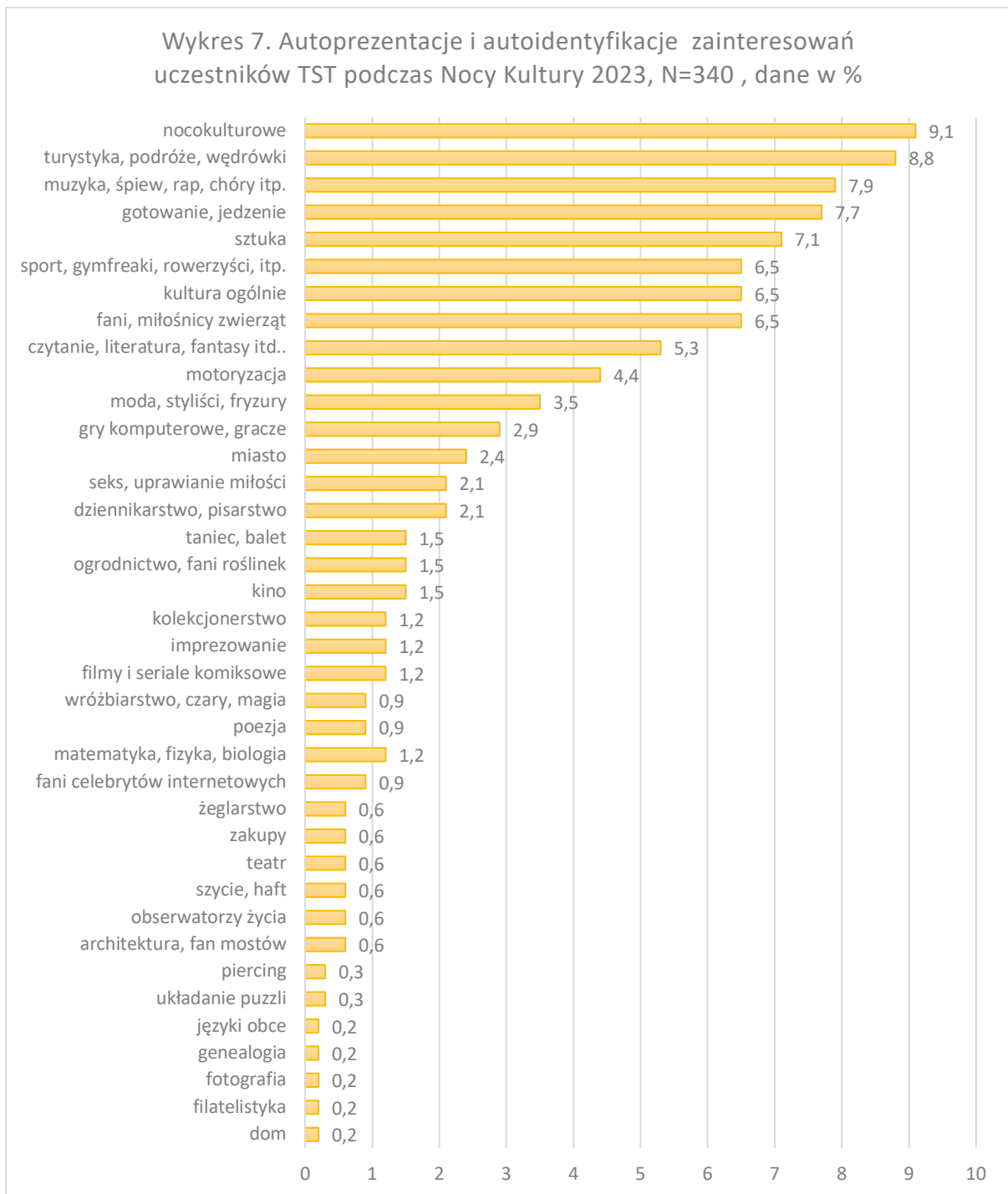
52,7% samoopisów to CECHY NEGATYWNE TYCH OSÓB, KTÓRE ZARAZEM NIE UTRACIŁY POCZUCIA PANOWANIA NAD WŁASNYM ŻYCIEM.

Wypada tu dodać jeszcze jedną uwagę: ciekawe było w badanym zbiorze autoprezentacji to, iż w wielu przypadkach cechy negatywne przeplatały się w pojedynczym, wypełnionym teście, z samoopisami wskazującymi na wysoką, pozytywną samoocenę. (Podobny wynik uzyskałam w innym badaniu zrealizowanym w 2023 roku wśród aktywnych młodych ludzi w Polsce). Generalnie może to sygnalizować pewną chwiejność całościowej samooceny i – co za tym idzie – także chwiejność poczucia tożsamości. Cech AMBIWALENTNYCH (N=13 samoopisów) nie będę omawiała osobno ze względu na bardzo małą liczebność tej kategorii.

Pozostał zatem jeszcze do pokazania zbiór PASJI, HOBBIES, ZAINTERESOWAŃ, przy pomocy których opisały się osoby, które wypełniły TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku – por. wykres 7. Uwzględniłam tu zarówno zainteresowania skutkujące uprawianiem jakiejś dziedziny czy pasji (np.: *jestem ojcem kota; jestem gitarzystą*), jak i zainteresowanie typu fanowskiego, odbiorczego czy konsumpcyjnego (np. w kategorii *gotowanie, jedzenie* znalazły się takie przykładowe samoopisy, jak: *jestem masterszefem; jestem fanką gofrów*).

Aby pokazać jak bardzo są zindywidualizowane dziedziny uczestnictwa w kulturze - rozumianej szeroko czyli antropologicznie - bardzo ostrożnie grupowałam poszczególne pasje, *hobbies* i zainteresowania. Wspomniałam wyżej, iż ich różnorodność nie jest szczególną cechą publiczności Nocy Kultury, tylko ogólnym trendem. Wynika to nie tylko ze wzrostu indywidualizmu, ale również stałego, bardzo silnego nacisku dominującej kultury popularnej (niezwykle zmiennej i

wszystkożernej) oraz łatwości tworzenia sobie – głównie dzięki mediom cyfrowym – rozmaitych nisz, baniek fanowskich, itp.

Źródło: badanie TST podczas Nocy Kultury w 2023 roku, oprac. danych BF.

Warto, jak sądzę, zwrócić również uwagę, że dane przedstawione na wykresie 7 wskazują przede wszystkim rozmycie kategorii uczestnictwa

kulturalnego w tradycyjnym, zwykle instytucjonalnym, obiegu tzw. kultury wysokiej, ale to już temat na nieco inną opowieść⁹.

DWIE UWAGI I PODZIĘKOWANIE NA KONIEC

W trakcie przygotowywania opisanego badania oraz towarzyszącego mu *flash mobu* nasunęło się pytanie czy wśród samoopisów tożsamości zbadanych przedstawicieli publiczności pojawią się autoidentyfikacje z Nocą Kultury lub autoprezentacje siebie jako uczestników tej imprezy. No i proszę: relatywnie największy odsetek samoopisów z grupy zainteresowań i pasji odnosił się do *nocokulturowości*.

Każde badanie ma to do siebie, że prowokuje więcej pytań niż dostarcza odpowiedzi. Tu wnioski i interpretacje, jak pisałam w uwagach wstępnych, mogą mieć jedynie status wstępnie przetestowanych empirycznie hipotez. Kilkakrotnie sygnalizowałam, że zebranie większej ilości danych tak prostą metodą jaką jest TST, ale z kontrolowaniem reprezentatywności próby, pozwoliłoby więcej się dowiedzieć niż umożliwia to standardowy kwestionariusz, o publicznościach nie tylko miejskich festiwalu.

Mam nadzieję, że przedstawiony portret okazał się interesujący.
JESZCZE RAZ CHCIAŁABYM PODZIĘKOWAĆ WSZYSTKIM, KTÓRZY ZREALIZOWALI BADANIE I TYM Z PAŃSTWA, KTÓRZY WYPEŁNILI TESTY.

⁹ Więcej na temat tego zagadnienia można znaleźć m.in. w publikacji: Rafał Drozdowski, Barbara Fatyga, Mirosław Filiciak, Marek Krajewski, Tomasz Szlendak, *Praktyki kulturalne Polaków*, Toruń: Wyd. UMK, 2014.

